

İslam Hukukunda Şizofrenin Bey' Akdi*

Meryem Acat

Öz

Konu ve Amaç: Şizofreni dünya üzerinde en çok görülen ve insanın akli melekelerini önemli ölçüde etkileyen bir akıl hastalığıdır. Tam bir tanımı yapılamamış ve ortaya çıkış sebebi bilinmiyor olsa da tıpta birtakım belirti ve bulgularla karakterize edilmiştir. İslam hukukunda, akıl hastalıkları hukuk karşısında bazı kısıtlama ve engellemelere sebep olmaktadır. Özellikle hukuki işlemlerin sıhhati için ön koşul olan ehliyet vasfının ortadan kalkması, yapılan işlemleri batıl olarak sonuçlandırmaktadır. Çalışmanın amacı şizofreninin İslam hukuku açısından hangi kapsamda ele alınacağını ve şizofren bireyin yaptığı bey' akdinin nasıl sonuçlanacağı hususunda tespitlerde bulunmaktır.

Yöntem: Çalışmada İslam hukuku, modern hukuk ve tıp alanında yer alan konuyla alakalı kaynaklar taranmış, karşılaştırma ve uzlaştırma yöntemiyle belirli sonuçlara varılmıştır.

Bulgular: Çalışmada şizofrenin İslam hukuku açısından muteber bir bey' akdi yapamayacağı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda şizofren bireyin hukuki fiilleri noktasında yetkinin tamamıyla kanuni temsilcisinin elinde bulunduğu saptanmıştır.

Sonuç: Şizofren bireyler istisnalar dışında İslam hukuku açısından mecnûn kapsamında ele alınır. Dolayısıyla edâ ehliyeti yoktur ve hukuk karşısında kanuni temsilciye bağlıdır. Akit ehliyeti vasfına haiz olmadığı için kendi adına yaptığı başta bey' akdi olmak üzere hiçbir hukuki işlemine itibar edilmez. Ancak teati veya internet alışverişi aracılığıyla gerçekleştirdiği ve günlük ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için gerekli olan basit alım satım işlemleri istisna kapsamında birtakım esnekliklere tâbi tutulabilir.

Anahtar Kelimeler: İslam Hukuku, Şizofreni, Akit, Bey', Ehliyet, Akıl.

Sales Contract of Schizophrenic in Islamic Law

Abstract

Subject and Purpose: Schizophrenia is the most common mental illness in the world and affects people's mental faculties significantly. Although a full definition has not been made and the reason for its emergence is unknown, it has been characterized by some signs and symptoms in medicine. In Islamic Law, mental illnesses cause some restrictions and obstacles against the law. In particular, the disappearance of the qualification of competence, which is a prerequisite for the soundness of legal transactions, concludes the transactions as invalid. The aim of the study is to determine in which context schizophrenia will be handled in terms of Islamic Law and how the schizophrenic individual's agreement will be concluded.

* Bu makale "İslam Hukukunda Akıl Hastalıklarının Muâmelâta Etkileri" isimli yüksek lisans tezimizden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Doktora Öğrencisi., Karabük Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, meryemacat@hotmail.com
Postgraduate Student, Karabuk University, Graduate Education Institute, Karabuk, Turkey

This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.
Bu makale en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal yazılımı ile taranmıştır.

Acat, Meryem. "İslam Hukukunda Şizofrenin Bey' Akdi". *Mutalaa* 2/1 (Haziran 2022), 28-49.

ORC ID: orcid.org/0000-0002-0429-3694
ROR ID: ror.org/04wy7gp54
DOI: doi.org/10.5281/zenodo.6759615

Geliş tarihi: 21.04.2022
Kabul tarihi: 14.06.2022

İslam Hukukunda Şizofrenin Bey' Akdi

Method: In the study, relevant sources in the field of Islamic Law, modern law and medicine were scanned, and some results were reached by comparison and reconciliation method.

Results: In the study, it has been determined that the schizophrenic cannot make a valid sales contract in terms of Islamic law. In this direction, it has been determined that the legal representative of the schizophrenic individual is fully authorized in terms of legal acts.

Conclusions: With exceptions, schizophrenics are considered within the scope of 'mecnûn' in terms of Islamic Law. Therefore, they do not have the capacity to act and are dependent on their legal representative before the law. Since they do not have the qualifications to make a contract, no legal action, especially the contract of sale made on their behalf, is respected. However, simple buying and selling transactions, whether through reciprocal exchange or internet shopping, which are necessary to meet their daily needs, should be subject to some flexibility in the scope of 'istihsan'.

Keywords: *Islamic Law, Schizophrenia, Contract, Sale, License, Mind.*

Giriş

İslam dini adalet üzere inşa edildiğinden, dinin gerektirdiği emir ve nehiylerden sadece akıl sahipleri sorumlu tutulmaktadır. Allah adaleti gereği kullarına gücünün üstünde yük yüklenmediği gibi akli dengesini yitirmiş ve belli nedenlerle iradesini kaybetmiş kimselerden de mükellefiyeti kaldırmıştır. İslam hukukunda bu sorumluluk ayrımı ehliyet vasfıyla yapılmış, kişiden sorumluluğu kaldıran ya da azaltan unsurlara da ehliyet arızaları denmiştir.

Bu çalışma günümüz tıp bilminde şizofreni olarak adlandırılan akıl hastalığının İslam hukuku açısından değerlendirilmesi ve bey' akdine etkilerinin tespit edilmesi amacıyla yapılmıştır. Ehliyet arızalarından cünûn ve ateh konuyla ilişkili olması sebebiyle ayrı başlıklarda izah edilmiştir. Çalışmanın amacı doğrultusunda İslam hukuku, modern hukuk ve tıp alanındaki kaynakların ilgili bölümleri taranarak kapsamlı bir araştırma yapılmıştır. Şizofreni hastalığı belirti ve bulgularıyla birlikte açıklandıktan sonra, İslam hukukuyla irtibatlandırılacak ehliyet arızaları hakkında bilgi verilmiştir. İslam hukukunda sahih bir bey' akdinin gerektirdiği şartlar çerçevesinde, şizofrenin hukuken geçerli bir alım-satım yapısı yapamayacağı gerekçeleriyle açıklanmıştır.

Günümüz hukuk sisteminde akıl hastalarının davaları, adli psikiyatri uzmanlarının oluşturduğu raporlar ışığında görülmektedir. Adli psikiyatri uzmanları hastalığın derecesi ve akli melekelerle etkisini inceleyerek, kişinin ehliyet sahibi olup olmadığı yönünde bir kanaat belirtmektedir. Söz konusu davalarda hakim bu kanaati değerlendirerek, kişinin suçluluğu ya da suçsuzluğu hakkında hükmetmektedir. Bu sebeple çalışmamızda adli psikiyatrinin sunmuş olduğu veriler göz önünde bulundurulmuştur.

İslam hukuk literatüründe tıp bilminde akıl hastalığı başlığı altında ele alınan hastalıklar hakkında Türkçe olarak yazılmış müstakil bir eser bulunmamaktadır. Arapça literatürde ise doğrudan tıp bilmindeki akıl hastalıkları ele alınmasa da, bu meseleye değinilmiş birtakım çalışmalar mevcuttur.² Bunun yanı sıra Ömer Menekşe'nin "İslâm Hukukunda Alzheimer Hastalığının Edâ Ehliyeti Üzerindeki Etkileri", Ümit Horozcu'nun "Adli Psikiyatrinin Verileri Işığında Dini Sorumluluklara Psikolojik Bakış", Emel Yılmaz'ın

² Hulud bnt. Abdurrahman el-Muhayziu', *Ahkâmu'l-meridi'n-nefsiyyi fi'l-fikhi'l-İslâmiyyi* (Riyad: İmam Muhammed b. Suud İslam Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010); Zeyneb Osman Zifullah Abdullah, *Eseru'l-marazi'n-nefsiyyi fi tahfifi ev iskâti'l-ukûbeti fi'l-fikhi'l-cinâi'l-İslâmiyyi* (Sudan: Cezire Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016); Sâlim Abdullah Ebû Mahda, "Talâku'l-meriz'in-nefsiyyi fi'l-fikhi'l-İslâmiyyi", *Mecelletü'l-buhûsi ve'd-dirâsâtu şer'iyyeti mısır* 69 (2017), 51-80.

“İslam Ceza Hukukuna Göre Kleptomaniye Ceza Ehliyeti ve Hırsızlık Fiilinin Sonuçları” isimli makale çalışmaları ve “İslam Hukukunda Akıl Hastalıklarının Muâmelâta Etkileri” isimli tez çalışmamız yer almaktadır. Bu makale, yüksek lisans tezindeki başlıklardan biri olan şizofreninin bey’ akdi çerçevesinde yeniden değerlendirilmiş şeklidir. Makale çalışmamız, İslam hukuk literatüründe şizofreni ile ilgili müstakil bir araştırma bulunmaması sebebiyle önem arz etmektedir.

1. Şizofreni

Şizofreni çoğunlukla ergenlik döneminin sonlarında veya gençlik yıllarında başlayan, seyri ve sonlanışı kişiden kişiye farklılaşan bir akıl hastalığıdır. Diğer bir ifadeyle kişinin ruhsal dünyasının bütün alanlarında belirti ve bulgular gösteren, içe kapanma ve gerçeklikten kopma ile karakterize olan bir psikozdur.³ Biliş, duyuş, algı ve davranışları yoğun bir şekilde etkileyen şizofreni, genetik ve çevresel faktörlerin tesiriyle beyin gelişiminin zayıflamasından kaynaklanmaktadır. Beynin önemli fonksiyonlarının gerçekleştiği bölgelerde ortaya çıkan yeti yitimi şizofrenin günlük yaşantısında sarsıcı olumsuzluklar doğurmaktadır. Bütün bu faktörler neticesinde şizofren algılamalara yabancılaşarak iç dünyasına doğru bir çekilme yaşamaktadır.⁴

Tarihi verilere göre MÖ. 1400’lü yıllardan günümüze ulaşan Hint Vedalarında, özellikle ağır gidişâtı olan şizofrenlerde öz bakımın ileri derecede yitilmesi, çıplak gezinme, amaçsız bir hayat sürdürme ya da dinle ifrat düzeyinde ilgilenme (kendini ilah-peygamber zannetme), zehirleneceğinden endişelenme vb. durumlarla karşılaşıldığından söz edilmektedir. Orta Çağ’dan 18. asra kadar şizofrenler “şeytani varlıklar” ve “Tanrının hiddetine tutulmuş kimseler” olarak nitelenmiş, işkencelere maruz bırakılmış ve idam cezalarına çarptırılmıştır.⁵

19. asırda Morel, gençlik döneminde başlayan ve ruhsal yıkımla neticelenen bu hastalık için “erken bunama” terimini ortaya atmıştır. Tarihte ilk defa Kraepelin, şizofreniyi bir kavram olarak “dementia precox” olarak tanımlamıştır.⁶ Schism (bölünme) ve phren (zihin) kavramlarını birleştirerek zihin bölünmesi anlamına gelen “şizofreni” terimini literatüre İsviçreli psikiyatrist Eugen Bleuler kazandırmıştır. Bleuler her ne kadar Kraepelin’in görüşlerini desteklese de konunun daha kapsamlı bir şekilde incelenmesi gerektiğini söylemiştir. 1952’de APA’nın yayınladığı DSM-I’de bu hastalık şizofrenik reaksiyonlar başlığı altında ele alınmıştır.⁷

³ Işık Sayıl (ed.), *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları* (Ankara: ANTIP AŞ. Yayınları, 2000), 177; M. Orhan Öztürk - Aylin Uluşahin, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları* (Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri, 2015), 189.

⁴ Ruhi Yavuz, “Şizofreni”, *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 62 (2008), 49; Salih Alptekin, *Şizofreni Hastalarının Kişilik Özellikleri ve İşlevsel İyileşme Düzeylerinin İncelenmesi* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 6.

⁵ Engin Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997), 121; Yusuf Kocal vd., “Şizofreni: Etyoloji, Klinik Özellikler ve Tedavi”, *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi* 26/2 (2017), 253.

⁶ Yener Ünver, *Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Ceza Sorumluluğuna Etkisi* (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1989), 11; Güner Hande Ulutürk, *Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Kusur Yeteneğine Etkisi* (İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009), 74.

⁷ Geçtan, *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*, 121-122; Yavuz, “Şizofreni”, 49; Alp Üçok, “Şizofreni ve Benzeri Psikozlar”, *Psikiyatri*, ed. Işın Kulaksızoğlu vd. (İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi, 2009), 131.

İslam Hukukunda Şizofrenin Bey' Akdi

Şizofreni dünyada en çok rastlanan akıl hastalığı olmasına karşılık epidemiyolojisine (sıklık ve yaygınlık) dair net bir çalışma yoktur. Bunun yanı sıra her yıl ortalama iki milyon yeni vaka saptanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) verileri ışığında Avrupa ve Asya'da şizofreninin görülme yaygınlığı %0,85 iken; Türkiye'de bu oran %0,89 olarak belirlenmiştir.⁸ Kadın ve erkeklerde şizofreninin görülme sıklığı eşittir. Erkeklerde hastalığın başlangıç sınırı 15-25 yaş, kadınlarda ise 25-35 yaşdır.⁹ Beyin görüntüleme çalışmalarında kadınlara kıyasla erkeklerde daha çok beyin anomalileriyle karşılaşılmaktadır. Doğum komplikasyonları ve mevsim geçişleri de şizofreniyi tetiklemektedir.¹⁰ Toplumun her kesiminde görülebilen şizofreniye, maddi geliri düşük bölgelerde daha çok rastlanmaktadır. Aynı zamanda gelişmiş ülkelerle kıyaslandığında gelişmemiş ülkelerde daha kötü bir gidişat vardır.¹¹

Elde edilen verilere göre şizofrenlerin %52'si intiharı aklından geçirmekte, bunların %27'si intihara teşebbüs etmekte ve bu teşebbüslerin de %10-15'inin ölüme neticelenmektedir. Bu bağlamda şizofrenlerin yaşam sürelerinin, toplumun geneline göre %20 oranında daha kısa olduğu tespit edilmiştir.¹² Ancak ölüm sıklığındaki artışın tek sebebi intihar olmayıp, şizofreninin sebep olduğu bazı hastalıklar da ölüm yaşını düşürmektedir.

Genetik bilimindeki gelişmeler ve biyolojik psikiyatri sahasındaki geniş araştırmalara rağmen şizofreni hastalığının asıl sebebi tam olarak bilinmemektedir. Ancak başta stres olmak üzere kalıtım, biyolojik, nöro-gelişimsel ve psiko-sosyal pek çok etmenin, hastalığı tetiklediği düşünülmektedir. Şiddet yanlısı anne-baba, zayıf insan ilişkileri, değer verilen bir yakının ölmesi ve kişisel sorunlar vb. stresli durumlar şizofreniyi karakteristik olarak belirgin hale getirmektedir.¹³

Şizofreninin başlangıcı sinsi ya da akut olabilir. İlk dönemlerde depresyon, uyku problemleri, yetersiz öz bakımı, şaşkınlık, dikkatini toparlamada zorluk, anksiyete gibi belirtiler görülür. Bu evre bazen birkaç hafta ya da birkaç ayla sınırlı kalabilir. Ancak genellikle birkaç sene boyunca devam etmektedir. Akut başlangıç bariz olarak anlaşılırken, sinsi başlangıçta hastalığı fark edebilmek zorlaşır.¹⁴ Araştırmacıların temel belirti kabul ettiği iç görü eksikliği şizofreni hastalarında %50-80 oranındadır. Bu nedenlerle şizofrenler prodromal dönemde derslerinde başarı sağlamak, bir işe başlamak,

⁸ Kocal vd., "Şizofreni: Etyoloji, Klinik Özellikler ve Tedavi", 254; İbrahim Erdem Candan, *Kronik Şizofreni Hastalarında Bilişsel İlgörü, Yeti Yitimi ve Öznel İyileşmenin Değerlendirmesi* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019), 7.

⁹ Hatice Güz, "Şizofreni ve Cinsiyet: Başlangıç Yaşı ve Sosyodemografik Özellikler", *Klinik Psikiyatri* 3 (2000), 28; Alptekin, *Şizofreni Hastalarının Kişilik Özellikleri ve İşlevsel İyileşme Düzeylerinin İncelenmesi*, 8.

¹⁰ Güz, "Şizofreni ve Cinsiyet: Başlangıç Yaşı ve Sosyodemografik Özellikler", 28.

¹¹ Öztürk - Uluşahin, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, 190.

¹² Öztürk - Uluşahin, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, 190; Alptekin, *Şizofreni Hastalarının Kişilik Özellikleri ve İşlevsel İyileşme Düzeylerinin İncelenmesi*, 9.

¹³ Işık Sayıl (ed.), *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, 178; Rod Plotnik, *Psikolojiye Giriş*, çev. Tamer Geniş (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009), 538-540; Demet Summakoglu - Barış Ertuğrul, "Şizofreni ve Tedavisi", *Lectio Scientific Journal of Health and Natural Sciences* 2/1 (2018), 44.

¹⁴ Işık Sayıl (ed.), *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, 185; Kocal vd., "Şizofreni: Etyoloji, Klinik Özellikler ve Tedavi", 260.

insanlarla iletişim kurmak, bağımsız yaşamak ve günlük gereksinimlerini karşılamak vb. durumlarda zorlanmaktadır.¹⁵

Şizofreninin belirtilerini pozitif ve negatif şeklinde ikiye ayırmak mümkündür. Konuşma bozukluğu, halüsinasyon, yüzde ve özellikle ağız çevresinde tike benzeyen normal olmayan davranışlar, sanrı ve hareket problemleri pozitif belirtilerden, olağan fonksiyonlarda ve duygusal reaksiyonlarda eksilme, konuşamama (aloji), irade kaybı (avolasyon), kendini toplumdan soyutlama vb. negatif belirtilerdendir. Hastalığın seyrinde pozitif belirtilerin düzeyi azalırken; negatif belirtiler kronik hale gelmektedir.¹⁶

Şizofrenide bilişsel bozukluklar hastalığın tüm safhalarında gözlenir. Bu kayıplar en belirgin olarak bellek, dikkat ve yürütücü işlevlerde görülür.¹⁷ Dikkati toplama ve sürdürme noktasında yaşanan eksiklikler sebebiyle, şizofrenlerin dikkat gerektirmeyen eylemlere eğilimi söz konusudur.¹⁸ Zaman içerisinde çelişkili düşünce örüntüleri, bir konuda sabit kalamama, mantığa aykırı kuruntular belirginleşir. Hezeyanların etkisi altında kalan şizofren, dışarıdan bir gücün kendisini kontrol ettiğine yahut kendisinin dış olayları olağanüstü bir şekilde yönettiğine inanır.¹⁹

Araştırma sonuçlarına göre muhakeme, planlama, karar verme, problem çözme, zihinsel esneklik ve bozucu etkiye karşı koyabilme yetilerini içinde barındıran yürütücü işlevler şizofrenlerde disfonksiyonel hale gelmektedir. Şizofrenler az kelime ile konuşurlar ve sorulan sorulara da uygunsuz cevaplar verirler. Şizofreni her ne kadar beynin bütün fonksiyonlarını etkilemese de belirgin noktalarda bozukluğa sebep olur. Söz konusu bozukluklar da fizyolojik bilgi işlem değişikliklerine yol açmaktadır.²⁰

DSM-5'E GÖRE ŞİZOFRENİ TANI KRİTERLERİ²¹
<p>A. Aşağıdaki belirtilerden ikisinden (ya da daha çoğundan) her biri, bir aylık (ya da başarıyla tedavi edilmişse daha kısa) bir sürenin önemli bir kesiminde bulunur. Bunlardan en az birinin (1), (2) ya da (3) olması gerekir:</p> <ol style="list-style-type: none">
1. Sanrılar
2. Varsanılar
3. Darmadağın konuşma
4. İleri derecede davranış ya da katatoni davranışı
5. Silik (negatif) belirtiler <p>B. Bu bozukluğun başlangıcından beri geçen zamanın önemli bir kesiminde iş, kişilerarası ilişkiler ya da kendine bakım gibi, bir ya da birden çok ana alanda işlevsellik düzeyi, bu bozukluğun başlangıcından önce erişilen düzeyin belirgin</p>

¹⁵ Üçok, "Şizofreni ve Benzeri Psikozlar", 132; Alptekin, *Şizofreni Hastalarının Kişilik Özellikleri ve İşlevsel İyileşme Düzeylerinin İncelenmesi*, 6.

¹⁶ Üçok, "Şizofreni ve Benzeri Psikozlar", 131; Candan, *Kronik Şizofreni Hastalarında Bilişsel İçgörü, Yeti Yitimi ve Özel İyileşmenin Değerlendirmesi*, 6-9.

¹⁷ Zekiye Çelikbaş - Serhat Ergün, "Şizofrenide Nörobilişsel Bozukluklar ve İşlevsellikle İlişkisi", *Journal of Contemporary Medicine* 8/2 (2018), 183.

¹⁸ Işık Sayıl (ed.), *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, 188.

¹⁹ Cemil Kuyu, *Akl Hastalıkları ve Cezai Ehliyet* (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996), 79; Plotnik, *Psikolojiye Giriş*, 538; Richard Atkinson - Ernest Hilgard, *Psikolojiye Giriş*, çev. Öznur Öncül - Deniz Ferhatoğlu (Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2014), 549.

²⁰ Yavuz, "Şizofreni", 51; Çelikbaş - Ergün, "Şizofrenide Nörobilişsel Bozukluklar ve İşlevsellikle İlişkisi", 185.

²¹ Amerikan Psikiyatri Birliği, *DSM-5 Tam Ölçütleri Başvuru El Kitabı*, çev. Ertuğrul Koroğlu (Ankara: HYB Yayıncılık, 2014), 49-50.

İslam Hukukunda Şizofrenin Bey' Akdi

- olarak altındadır. (ya da çocukluk ya da ergenlikte başlamışsa, kişilerarası, okulda ya da işle ilgili işlevsellik, erişilmesi beklenen düzeye erişemez.)
- C. Bu bozukluğun süregiden bulguları en az altı ay sürer. Bu altı aylık evre, A tanı ölçütünü karşılayan, en az bir aylık (ya da başarıyla tedavi edilmişse daha kısa süreli) belirtileri (açık evre belirtileri) kapsamalıdır ve ön ve artakalan belirti evrelerini kapsayabilir. Bu bozukluk ön ya da artakalan evreleri sırasında, yalnızca silik belirtilerle ya da bu hastalığın A tanı ölçütünde sıralanan iki ya da daha çok belirtinin eşik altı biçimleriyle kendisini gösterebilir.
- D. Şizoduygulanımsal bozukluk ya da psikoz belirtileri gösteren depresyon bozukluğu ya da iki uçlu bozukluk dışlanır, çünkü ya 1) açık evre belirtileriyle eşzamanlı olarak majör depresyon ya da mani dönemleri ortaya çıkmamıştır ya da 2) açık evre belirtilerinin olduğu sırada duygu durum dönemleri ortaya çıkmışsa bile bunlar hastalığın açık ve artakalan dönemlerinin toplam süresinin az bir kesiminde bulunmuştur.
- E. Bu bozukluk, bir maddenin ya da başka bir sağlık durumunun fizyolojiyle ilgili etkenlerine bağlanamaz.
- F. Otizm açılımı kapsamında bir bozukluk ya da çocuklukta başlayan bir iletişim bozukluğu öyküsü varsa, şizofreni tanısı konabilmesi için gerekli diğer belirtilerin yanı sıra belirgin sanrılar ya da varsanılar da en az bir aylık (başarıyla tedavi edilmişse daha kısa) bir süreyle varsa, ayrıca şizofreni tanısı konur.

DSM-5'e Göre Şizofreni Tam Kriterleri

İslam hukuku açısından şizofrenin bey' akdinin sonuçlarını açıklayabilmemiz için, öncelikle şizofren bireyin edâ ehliyetinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Çünkü sahil bir bey' akdinin yapılabilmesi, ehliyet sahibi tarafeynin varlığına bağlıdır. Bu sebeple ehliyet kavramı ve ehliyet arızaları hakkında kısaca bilgi verilecektir.

2. İslam Hukukunda Ehliyet Kavramı ve Ehliyet Arızaları

İslam hukukunda dinî emirlere muhataplık, muamelat yapabilme yetkisi ve cezaî yükümlülükler gibi pek çok konuda ehliyet faktörü ön plana çıkmaktadır. Sözlükte yeterlilik ve yetki anlamına gelen ehliyet kavramı Arapça "ehl" kökünden mastardır.²² Süreç içerisinde İslam hukuk doktrini oluşmuş ve bu terim de genişleyerek, günümüzde kullanılan kişinin dinî ve hukukî hükümlere konu olmaya elverişliliği anlamına dönüşmüştür.²³

İstilahî manada ehliyet, şâri'in şahısta takdir ettiği ve onu şer'î hitabı anlamaya ehil hale getiren vasıf²⁴ demektir. Kişinin bu vasfı, onun anlama ve düşünme kabiliyetini elinde bulundurabileceği bir akla sahip olduğunu göstermektedir. Ehliyet zaman içerisinde akıl

²² Ebü'l-Fazl Cemâlüddin İbn Manzûr, *Lisânü'l-'Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, ty), 11: 29.

²³ Ali Bardakoğlu, "Ehliyet", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1994), 10/533.

²⁴ Abdulazîz b. Ahmed Buhâri, *Keşfü'l-esrâr fî şerhi Uşûli'l-Pezdevî* (Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1308), 4: 237; Ebû Bekr Şemsü'l-eimme es-Serahsî, *Uşûlü's-Serahsî*, thk. Ebu'l-Vefâ El-Afgâni (Beyrut, 1372), 2: 332; Mustafâ b. Ahmed b. Muhammed ez-Zerkâ, *Çağdaş Yaklaşımla İslam Hukuku*, çev. Servet Armağan (İstanbul, 1993), 2: 534.

ve beden gelişimiyle birlikte tamamlanarak, şahsı leh ve aleyhinde bazı haklara ulaştırmaktadır.²⁵

İslam hukukunda akli olgunluk derecesine göre şahıslar farklı tasniflere konu olmuştur. Ehliyet meselesi de bu tasniflerden biridir ve vücûb-edâ ehliyeti olarak iki başlıkta incelenmektedir. Bunlardan ilki olan vücûb ehliyeti, kişinin lehine ve aleyhine yönelik meşru hakların sabit olmasına ehil bulunmasıdır.²⁶ Kişi bu ehliyetle hukukun tanıdığı hakları elde etmesinin yanı sıra borç altına da girmiş bulunur. Alım-satım yapma, vasiyet veya mirasla mülk edinme, haksız fiil sonucu oluşan zararı tazmin etme, vergi ödeme²⁷ vb. bu kapsamdadır. Yaş, akıl, rüşd vb. niteliklerden bağımsız olarak ceninin anne karnına düşmesiyle başlayıp, kişinin ölümüyle sona erer. Vücûb ehliyeti kendi içerisinde eksik (nâkıs) ve tam (kâmil) şeklinde ikiye ayrılır.²⁸

Ehliyet tasnifinin ikincisi olan edâ ehliyeti, kişinin kendisinden şer'an geçerli sayılan davranışların sadır olmasına yetkili bulunmasıdır.²⁹ Vücûb ehliyetinden farklı olarak edâ ehliyeti kişinin doğumuyla kendiliğinden ortaya çıkan bir vasıf değildir. Aksine yaş ve olgunluğa (akıl ve temyize) bağlı olarak kazanılan ve gelişen bir niteliktir. Bundan dolayı edâ ehliyetine sahip olan şahıslara hukuk karşısında itibar edilir. Lehinde ve aleyhindeki hukuki işlemleri yerine getirebilme ruhsatı ise kişinin geldiği yeterlilik derecesine göre genişlemektedir. Vücûb ehliyetinde var olan eksik-tam ayrımı edâ ehliyetinde de bulunmaktadır. Eksik edâ ehliyeti (7-14 yaş) temyiz döneminden başlayarak, buluşa kadar devam eder. Akli ve bedenî gelişimi henüz tamamlanmamış mümeyyiz küçük, ma'tûh, sefih vb. kimseler bu kapsamdadır. Eksik edâ ehliyeti olanlar birtakım hukuki işlemleri yapabilme noktasında serbesttir.³⁰ Söz konusu tasarrufların hukuki geçerliliğine menfaat/zarar dengesine göre hükmedilmektedir. Hibenin kabulü gibi kişinin mal varlığında artmayı sağlayan işlemler velinin izninden bağımsız olarak geçerliken, bağış gibi mal varlığında eksilmeye neden olan işlemler ise veli izin vermiş olsa dahi geçersizdir. Artma-eksilme ihtimali olan bey' akdi gibi işlemlerin sonucu, mümeyyiz küçüklerin maslahatını korumak gayesiyle velinin iznine bağlanmıştır.³¹

İslam hukukunda kişinin tam bir şahıs olarak kabul edilmesinin şartı, tam edâ ehliyetine sahip olmasıdır. Akıl-bâliğ ve rüşdünü ispatlamış tam ehliyetli kimse artık şer'i tekliflere kesin bir şekilde muhataptır. Dolayısıyla yapacağı hukuki işlemlerde veli, vasi ya da hukuki temsilciden izin almasına gerek yoktur. Hukukta muteber tasarruflarda bulunabileceği gibi sorumluluğu da tamamıyla kendisine aittir.³² Ancak burada malî sonuç

²⁵ İsmail Bilgili, "Ehliyet Arızalarından İkraah Şartları ve Kısımları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2010), 239.

²⁶ İbn Melek, *Şerhu Menâri'l-envâr* (Beyrut: Tasvîr-i Dârü'l-Kütüb, 1308), 333.

²⁷ Ebû Zeyd Abdullâh ed-Debûsî, *Takvîmü'l-edille fi'l-uşûl*, thk. Halil Muhyiddin el-Meys (Lübnan: Dâru'l-Kitâbu'l-İlmiyye, 1421), 417; Bardakoğlu, "Ehliyet", 10/534; Asım Cüneyd Köksal, "Hanefî Fıkhi Düşüncesinde Vücub-Eda Ayrımı ve Bu Ayrımla İlişkili İki Mesele", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2011), 107.

²⁸ Fahrettin Atar, *Fıkıh Usûlü* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014), 191.

²⁹ *el-Mevsû'âtü'l-fıkhiyye* (Kuveyt: Vizâretü'l-Evkâf, 1404), 7: 153.

³⁰ Ahmet Yaman - Halit Çalış, *İslam Hukukuna Giriş* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017), 226.

³¹ Muhammed Ebû Zehrâ, *Usûlü'l-fıkıh* (Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1377), 334.

³² Ebû Zehrâ, *Usûlü'l-fıkıh*, 333.

doğuran hukuki işlemler için tam edâ ehliyeti tek başına yeterli olmayıp, rüşd ile birlikte bulunması gerekmektedir.

Tam edâ ehliyeti olan ve rüşdünü ispatlamış kimse, bazı engeller neticesinde haklarını kullanmaktan aciz olabilir. Bu engeller İslam hukukunda ehliyet arızaları başlığında incelenmektedir. Ehliyet arızaları, kişinin haklarında kısmi daralmalar yapabileceği gibi tasarrufları tümüyle engelleyici nitelikte de olabilir. Bu arızalar iradî ya da irade dışı olmasına göre semavî ve müktesep şeklinde ikili tasnife tabi tutulmuştur.³³ Genel kabule göre semavî arızalar cünûn (akıl hastalığı), ateh (bunama), bayılma, nevm (uyku), ölüm hastalığına yakalanmak (marazu'l-mevt), kölelik, nisyan ve ölüm; müktesep arızalar cehl (bilmemek), hata, hezl (şaka), sefeh (tedbirsizlik), sarhoşluk ve ikrah (zorlama) olarak sınıflandırılmıştır.³⁴

Şizofreninin başlangıcı ve ilerleyişi sürecinde görülen belirti ve bulgular, kişinin akli melekelerinin kısmen ya da tamamıyla etkilendiğini göstermektedir. İslam hukukundaki semavi arızalardan kişinin akıl sağlığıyla bağlantılı olarak cünûn ve ateh hali, şizofrenin ehliyetini değerlendirmek açısından iki kriterdir. Bu sebeple ehliyet arızalarının tamamı hakkında bilgi verilmeyecek olup, yalnızca konuyla bağlantılı olarak cünûn ve ateh işlenecektir.

2.1. Cünûn (Akıl Hastalığı): Cünûn akla uygun söz ve fiillerde bulunmayı engelleyen akıl bozukluğudur. Bu durumdaki kimse de mecnûn olarak ifade edilir.³⁵ Kişide var olan akıl bozukluğu doğuştan gelebilir veya belirli sebeplerle sonradan gerçekleşebilir. Ortaya çıkış zamanından bağımsız olarak her iki koşulda da mecnûn kapsamına giren kişinin akli hiçbir mesuliyeti kaldıramayacak hale geldiğinden, edâ ehliyeti yok hükmündedir. Dolayısıyla mecnûn kimse gayri mümeyyiz çocuk gibi yalnızca tam vücûb ehliyetine sahiptir.³⁶

İslam hukukunda akıl hastalığı devamlı (cünûn-ı asli) ya da geçici (cünûn-ı arızî) olabilir. Bu durum Mecelle'de "*Mecnûn iki kısımdır: Biri, mecnûn-ı mutbıkdır ki, cünûnu, cemi' evkatı müstev'ib olan kimsedir. Diğeri mecnûn-ı gayri mutbıkdır ki, kâh mecnûn olup, kâh ifâkat bulan kimsedir*"³⁷ şeklinde ifade edilmektedir. Hanefi âlimleri akıl hastası kimsenin cünûn-ı asli kapsamında olabilmesi için hastalığın bir sene, bir seneden fazla, bir ay, bir gün bir gece kesintisiz seyretmesi gerektiği yönünde görüşler öne sürmüştür. Ancak mezhebin genelinde hastalığın bir ay devam etmesinin gerektiği görüşü benimsenmiştir.³⁸ Bu durumda hastalığın bir aydan az sürmesi kişinin cünûn-ı arızî olduğunu göstermektedir. Cünûn-ı arızî olduğuna hükmedilen akıl hastası, hastalığın tesiri altında olmadığı zamanlarda tam ehliyetli kabul edilmektedir. Sonuç olarak mecnûn-ı aslinin

³³ Buhâri, *Keşfü'l-esrâr fi şerhi Uşûl'l-Pezdevî*, 262; Mehmet Âkif Aydın, "Avâız", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 4/108; Abdullah Kahraman, *Fıkıh Usûlü* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012), 231; Orhan Çeker, *İslam Hukukunda Akidler* (Konya: Tekin Kitabevi, 2014), 19.

³⁴ Ehliyet arızaları ile ilgili detaylı bilgi için Bkz. Mehmet Onur, *İslam Hukukunda Ehliyet Arızaları ve Sefeh* (İstanbul: Kitâbi Yayınları, 2019), 39-57.

³⁵ Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerif el-Cürçânî, *Mücemü't-ta'rifât*, thk. Muhammed Siddik el-Minşevî (Kahire: Dâru'l-Fazile, ty), 70-71.

³⁶ Mustafa Uzunpostalcı, "İslam Hukukunda Ehliyeti Daraltan veya Ortadan Kaldıran Sebepler", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 9 (2007), 75.

³⁷ Mecelle (Mecelle), (1293), md. 944.

³⁸ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme es-Serahsi, *Kitâbu'l-Mebsût* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1409), 19: 13.

tasarruflarının tamamı geçersiz; mecnûn-ı arızinin temyiz kudreti yerindeyken ortaya koyduğu tasarrufları geçerlidir.³⁹

İslam hukukunda kişinin muteber sayılacak bir tasarrufta bulunabilmesi için tam edâ ehliyetine sahip olması gerekir. Hukuki işlemler konusunda mecnûn tam ehliyetsiz kabul edildiği için tamamen yararına olan fiilleri dahil bütün tasarrufları bătıldır. Yapılan işlemin tek taraflı ya da çok taraflı olması sonucu değiştirmez. Her iki tarafın da irade uyumunun gerekli olduğu akitler dikkate alındığında, taraflardan herhangi birinin aklını yitirip mecnûn olması durumunda yapılan akit geçersiz olmaktadır. Çünkü icabta bulunan kiři mecnûn olursa yapılan icab; kabul edecek kimse mecnûn olursa kabul geçersiz sayılmaktadır. Hanefilere göre kiři vasiyet bıraktıktan sonra uzun süreli akıl hastalığın yakalanırsa, işlemin bağlayıcı olmamasından hareketle vasiyetin geçerliliği düşer. Ancak cumhur aksi bir görüş bildirerek akli dengesi yerindeyken verilmiş vasiyetin daha sonra mecnûn olmakla düşmeyeceğini söyler. Geçerli olması tam edâ ehliyetini gerektirmeyen temellük ve mirası elde etme gibi hukuki fiillerde ise, akıl hastaları ehil sayılır.⁴⁰ İslam hukukunda mecnûnun kendi eliyle gerçekleştiremediği tasarruflar veli ya da vasi aracılığıyla yapılır.

Evllenme hususunda genel ehliyet kuralının dışına çıkılarak, faydalanmanın ağır bastığı gerekçesiyle mecnûnun kanuni temsilcisinin izniyle hukuken geçerli bir evlilik yapabileceği görüşü kabul edilmiştir. Cumhura göre -Hanefi mezhebi hariç- evlenen taraflardan herhangi birinin akıl hastası olması durumunda bu bir boşanma sebebidir, ancak mecnûnun boşanması geçersizdir. Hanefilere göre zarar gören taraf mecnûnun karısı ise mahkemeye boşanma talebinde bulunur, hakim de zararı engellemek gayesiyle evliliği sonlandırır.⁴¹

İslam hukukunda akıl hastalığı hacr sebeplerinden biridir. Hanefi ve Şâfiiler, mecnûnun hacir altına alınması için hakimın hükmünün gerekmediği bizatihi resen sabit olduğunu söylemektedir. Mâlikiler ise hacr için bulúđdan önce babanın, bulúđdan sonra hakimın kararının gerektiğini belirtir.⁴²

Neticede İslam hukukunda cünûn kavramıyla açıklanan akıl hastalığı, kişinin temyiz gücünü tamamen ortadan kaldıran bir ehliyet arızasıdır. Dini mükellefiyetler, hukuki fiiller ve cezai olaylar gibi pek çok alanda sorumluluğu kaldıran bu arıza kişiyi gayri mümeyyiz kapsamına dahil etmektedir. Dolayısıyla temellük, veraset vb. istisnalar haricinde yaptığı tasarrufların hiçbirini geçerli olmamakta, fiilleri neticesinde herhangi bir sorumluluk üstlenmemektedir. Mecnûnun hukuki işlemlerinin tamamı veli ya da vasi tarafından gerçekleştirilmekte, vermiş olduğu zararlar yine kanuni temsilci aracılığıyla tazmin edilmektedir.

³⁹ Muhsin Koçak, "Ehliyete Tesiri Açısından Sarhoşluk", *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1991), 93; Ümit Karşı, *Mezheplere Göre Ceza Ehliyeti ve Günümüz Hukukuyla Mukayesesi* (Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006), 55.

⁴⁰ İbrahim Kâfi Dönmez, "Cünûn", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1993), 8/128; Karşı, *Mezheplere Göre Ceza Ehliyeti ve Günümüz Hukukuyla Mukayesesi*, 56.

⁴¹ Serahsi, *Kitâbu'l-Mebsût*, 6: 82; Muhammed Aktaş, *İslam Aile Hukukunda Ehliyet Arızalarının Talak Üzerine Etkileri* (Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 15.

⁴² H. Yunus Apaydın, "Hacir", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1996), 14/514.

2.2. Ateh (Akıl Zayıflığı): Ateh, insanın söz ve eylemlerinde ortaya çıkan karışıklıktır. Bu durumdaki bunamış kimseye de ma'tûh denir. Mecellede, "ol muhtellü's-suûr olan kimsedir ki, fehmi kalîl ve sözü müşevveş ve tedbiri fâsîd olur"⁴³ şeklinde tanımlanmaktadır. Ma'tûh akli melekeleri olgunlaşmamış, idrak etme gücü eksik ve eylemlerinde tedbirsiz davranan kişileri ihtiva etmektedir.⁴⁴

Ateh akılda bozulmalara neden olan ve bizatihi yayılan bir hasar olması sebebiyle kişinin zihnini karıştırır. Dolayısıyla ma'tûhun sözleri bir yandan âkil kimseye benzerken diğer yandan mecnûna benzemektedir.⁴⁵ İslam hukukunda ma'tûh temyiz kudreti yerindeyken mümeyyiz çocuk, yokken ise gayri mümeyyiz olarak değerlendirilir. Mecellede de "Ma'tûh olan kimse, sagîr-i mümeyyiz hükmündedir" ibaresi yer almaktadır.⁴⁶ Mümeyyiz çocuk konumundaki ma'tuh eksik eda ehliyetine sahipken; gayri mümeyyiz konumundaki ma'tuhun eda ehliyeti yoktur. Akıl zayıflığı söz konusu olduğunda genellikle birinci grup göz önünde bulundurulur.⁴⁷ İslam hukukunda birinci gruptaki ma'tûh namaz, oruç, hâc vb. ibadetlerle sorumlu tutulmamıştır. Ancak yerine getirdiği ibadetler sahihtir ve sonucunda mükafatını hak eder. İkinci gruptaki ma'tuh ise edâ ehliyeti olmadığı için iman ve ibadet konularında mükellef değildir.⁴⁸

Ma'tûh sözlü tasarrufları konusunda mümeyyiz çocuk hükümlerine tâbidir. Bu bağlamda hibe ve vasiyet kabulü gibi tamamen faydasına olan tasarrufları izin gerekmeksizin muteberken; hibe vermek, vakfetmek gibi tamamen malında eksilmeye sebep olan tasarrufları izin olsa da geçersizdir. Alım-satım, selem, icare akdi gibi vasıfları itibariyle fayda veya zarar sağlama olasılığı olan tasarrufları ise kanuni temsilcinin onayına bağlıdır.⁴⁹ İslam hukukunda boşama ma'tûhun zararına olan tasarruflardan sayılır ve geçersizdir. Hz. Peygamber'in "Mâtuh ve mükrehinki hariç bütün talaklar muteberdir"⁵⁰ buyurması buna delildir. Ma'tuhun boşama hakkını kanuni temsilcisinin onun yerine kullanması da söz konusu değildir. Bu hususta tek yetkili merci hakimdir ve mesele mahkemeye intikal edince hakim uygun gördüğü takdirde boşanmaya hükmeder.⁵¹

İslam hukukunda ma'tûh, fiillerindeki tedbirsizlikler sebebiyle mahkeme kararı olsun ya da olmasın hacr altına alınmaktadır. Akıl zayıflığı gerekçesiyle hacredilen kimsenin şahsında tasarrufta bulunması için kanuni temsilci atanmaktadır. Hanefi ve Şafiilere göre ma'tuhluğun küçüklükte başlaması veya sonradan ortaya çıkması arasında fark olmaksızın temsilcisi velisidir. Mâlikî ve Hanbelilere göre ise kişinin rüşde erdikten sonra ma'tuh olması halinde sadece hakim temsilcisi kabul edilmektedir.⁵²

⁴³ Mecelle, md. 945.

⁴⁴ Buhâri, *Keşfü'l-esrâr fî şerhi Uşûlî'l-Pezdevî*, 274.

⁴⁵ Cürcânî, *Mücemü't-ta'rifât*, 123.

⁴⁶ Mecelle, md. 978.

⁴⁷ Atar, *Fıkıh Usûlü*, 197.

⁴⁸ Serahsî, *Kitâbu'l-Mebsût*, 20: 16; Tuba Yılmaz, *İslam Hukukunda Ehliyeti Daraltan veya Ortadan Kaldıran Sebepler* (Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 51.

⁴⁹ Muhammed b. Afîfî el-Bâcûrî el-Hudârî, *Uşûlü'l-fıkıh* (Mektebetü't-Ticâreti'l-Kübrâ, 1389), 95; *el-Mevsû'atü'l-fıkhiyye*, 29: 15.

⁵⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi u's-şâhih* (Beyrut: Darü't-Tasil, 2012), "Talak", 1 (No. 5242).

⁵¹ Muhammed Ebû Zehrâ, *El-Ahvâlü's-şahsiyye* (Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabi, 1369), 288-289.

⁵² Yılmaz, *İslam Hukukunda Ehliyeti Daraltan veya Ortadan Kaldıran Sebepler*, 51.

Eksik eda ehliyetli olan ma'tuh, işlediği suçlar dolayısıyla had ve kısas cezalarına mahkum edilmese de diyet ödemekle ve zararı tazminle sorumludur. Neticede Hukûkullah'a (Allah hakkına) dayanan meselelerde mükellef değilken; hukûk-ı ibâda (kul hakkına) dayanan meselelerde ortaya çıkan zararı karşılamak zorundadır.⁵³

Akıl zayıflaması ya da bunaklık olarak ifade edilen ateh, bir nevi eylemlerde kısıtlılık halidir. Her ne kadar cünûnda olduğu gibi tam bir ehliyet yoksunluğundan bahsedilmese de akılda neşet eden eksiklik sebebiyle, ma'tuh mümeyyiz çocuk kabul edilmektedir. İslam hukukunda ma'tuha tasarrufları açısından sınırsız haklar tanınmamış, fayda-zarar ihtimaline göre farklı yetkiler verilmiştir.

3. İslam Hukukunda Bey' Akdi ve Şizofrenin Durumu

İslam hukukuna göre şizofren tanısı almış bireylerin bey' akdi yapabilme yetkilerinin ölçüsünü açıklamadan önce, akit ve bey' akdi konusunda kısaca bilgilendirme yapılacaktır. Bir akdin sahih olarak sonuçlanabilmesi için gerekli şartların neler olduğunun izah edilmesi, şizofrenin yaptığı işlemlerin geçerliliğini değerlendirmek açısından önem arz etmektedir.

3.1. Akdin Tanımı ve Mahiyeti

Ticari işlemlerin temelini oluşturan akit konusu, İslam hukukunda da önemli bir yere sahiptir. Klasik kaynaklarda muâmelât başlığı altında ele alınan akitlerin genel prensipleri bizzat Kur'an-ı Kerim'de tayin edilmiştir. İslam hukukçuları Müdayene ayeti olarak isimlendirilen Bakara Suresi 282. ayet-i kerime ekseninde borç ilişkilerinin ana ilkelerini ortaya koymuştur. Ayrıca Kur'an'da akitlerin gereğinin yerine getirilmesi söylenmiş;⁵⁴ ölçü ve tartıda hilekar olanlar ağır bir şekilde tenkit edilmiş;⁵⁵ dolayısıyla alışverişin hem dini hem de ahlaki temelleri atılmıştır.

Sözlükte "akd" kelimesi bağlamak, raptetmek, düğümlemek, bir şeyin iki ucunu birbirine iliştmek gibi anlamlara gelmektedir.⁵⁶ Mecelle'de akit "*Tarafeynin bir hususu iltizam ve taahhüt etmeleridir ki icâb ve kabulün irtibatından ibarettir*" şeklinde tarif edilmektedir.⁵⁷ Hanefi literatürde ise akit, taraflardan birinin yaptığı icabın diğerinin kabulü ile akdin konusunda etkisi görünecek şekilde bağlanmasıdır. Şafii, Mâlikî ve Hanbelîlere göre ise, kişinin yapmaya yöneldiği bütün tasarruf ve borçlanmalardır.⁵⁸ Bütün bu tanımlar doğrultusunda ulaşılan en genel yargıya göre akit, muâmelât konusunda tarafların oluşturduğu ve sonuçları itibariyle hukuki değere sahip olan her türlü işlemidir.

Fukahânın genel kabulüne göre akdin kuruluş şartları taraflar, irade beyanı ve akdin mahalli olmak üzere üçtür. Taraflar, diğer bir ifadeyle tarafeyn akdin mahallinde iradelerini birleştiren şahıslardır ki bunlar gerçek kişiler olabileceği gibi tüzel kişiler de olabilmektedir. Söz konusu akdin her iki tarafının da akit ehliyetine sahip olması

⁵³ Buhâri, *Keşfü'l-esrâr fi şerhi Uşûli'l-Pezdevi*, 4: 274; Serahsi, *Kitâbu'l-Mebsût*, 20: 16.

⁵⁴ el-Mâide 5/1.

⁵⁵ el-Mutaffifin 83/1-3; Hüd 11/85.

⁵⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 3: 296-297.

⁵⁷ Mecelle, md. 103.

⁵⁸ Burhâneddin Merginânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyetü'l-mübedî*, ed. Naim Eşraf (Pakistan: İdâretü'l-Kur'an ve'l-Ulûmi'l-İslâmiyye, 1416), 5: 3-4; Mustafa Kisbet, "İslam Borçlar Hukukunda Kabzın Akitlere Etkisi", *İHYA Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2015), 29.

gerekmektedir. Aksi takdirde sahih bir akdin kurulması mümkün değildir.⁵⁹ Akdin kuruluş şartlarından ikincisi olan irade beyanı, bir hukuki işlemde iradenin açık ve nesnel araçlarla ortaya konmasıdır. İrade beyanı konusunda İslam hukukunda daha ziyade icab ve kabûl terimleri kullanılmaktadır. Taraflar arasındaki hukuki işlem esnasında ilk sarf edilen teklife icab; teklife uygun olarak olumlu karşılık verilmesine kabûl denmektedir. İcabın satıcı yahut alıcı tarafından yapılmasında herhangi bir fark yoktur. Burada önemli olan husus icab ile kabul arasındaki uyumdur.⁶⁰

Akit kurulurken icab kabul esnasında tarafların birtakım muhayyerlikleri bulunmaktadır. Örneğin icabta bulunan kimse karşı taraf kabul etmeden önce teklifinden vazgeçebilir veya değiştirebilir. Öte yandan kabul gerçekleşmeden mücibin vefatı veyahut akit ehliyetini kaybetmesi de akdin kurulmasına engel olabilir. Kişinin süreç içerisinde akit ehliyetini yitirmesi, yazılı tekliflerin yapılması gibi durumlarda görülebilir. İcab ile kabulün birbirine uygun olarak gerçekleşmesi için bir diğer şart meclis birliğidir. Kabulden önce meclisin sona ermesi akdin başlamadan sona ermesine sebep olur. İslam hukukçuları meclis birliğinden maksadın ne olduğu hususunda iki ayrı fikir beyan etmiştir. Hanefilere göre söz konusu meclis durum birliği anlamına gelirken; Şafilere göre asıl olan meclis birliğidir.⁶¹

Cumhura göre akitler İslam hukuku kaynaklarında sıhhati açısından sahih ve batıl olarak tasnif edilmektedir. Sıhhat ve inikad şartları tam olarak yerine getirilen akit sahihtir. Sıhhat veya inikad şartlarında eksiklik olan akitlerin tamamı batıldır.⁶² Gazzâlî (ö. 505), cumhuru destekleyecek nitelikte "Akit ya sahihtir ya da batıldır, her batıl fasittir" ⁶³ demiştir. Hanefiler sahih akdi "aslen ve vasfen meşru olan akit" olarak tanımlamış ve bu şartların eksikliği durumunda farklı hükümler oluşturmuştur. Hanefilere göre inikad şartlarında noksanlık bulunan akitler bâtil, sıhhat şartlarında noksanlık bulunan akitler ise fasit⁶⁴ olarak adlandırılır. Burada Hanefilerin ayrıma gitmesinin sebebi sıhhat şartlarından biri eksik olarak gerçekleştirilen akitlerin aslen hukuki bir varlığının olmasıdır. Çünkü fasit akitte bulunan eksikliklerin giderilerek sahih akde dönüştürülmesi mümkün görülmektedir.⁶⁵ Nitekim Mecelle'de fasit akit "Bey'i fâsid, aslen sahih olup da vasfen sahih olmayan yani zaten mün'akid olup da bazı evsâf-ı hâriciyyesi itibariyle meşru

⁵⁹ Hayreddin Karaman, "Akid", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 1989), 2/246; Nuri Kahveci, Mukayeseli İslam Borçlar Hukuku (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2019), 105-107.

⁶⁰ Mecelle, md. 169; Mustafâ b. Ahmed b. Muhammed ez-Zerkâ, *el-Medhalü'l-fıkhıyyü'l-âm* (Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 2004), 1: 382; Mehmet Birsin, *İslam Eşya ve Borçlar Hukuku* (İstanbul: Çıra Akademi, 2019), 165.

⁶¹ Abdullah b. Mahmûd el-Mevsilî, *el-İhtiyâr li-talîlî'l-Muhtâr* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1356), 2: 5; Karaman, "Akid", 2/253; Nihat Tosun, *Fıkh Ticaret Hukuku* (İstanbul: Safa Yayın Dağıtım, 2019), 51.

⁶² Muhammed b. İdris eş-Şâfiî, *El-Üm*, thk. Muhammed Zehra en-Neccâr (Mısır: Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezherî, 1381), 2: 26; Muhammed b. Ahmed b. İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid* (Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415), 3/3: 144; Rahmi Yaran, *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri* (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011), 499-502.

⁶³ Ebü Hâmid el-Gazzâlî, *el-Mustaşfâ min ilmi'l-uşûl* (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1993), 76; Ayhan Hıra, "Hanefilerin Fasit Akit Anlayışı ve Fasit Satım Akdinin Feshedilmesine Engel Olan Durumlar", *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 29 (2017), 117.

⁶⁴ Vehbe ez-Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh* (Dımaşk: Dârü'l-Fıkr, 1409), 5: 175-176; Alâüddîn Ebü Bekr el-Kâsânî, *Bedâi'u's-şanâ'i' fi tertibi's-şerâ'i'*; thk. Ali Muhammed Muavvaz-Âdil Ahmed Abdülmevcüd (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1434), 5: 304.

⁶⁵ Yaman - Çalış, *İslam Hukukuna Giriş*, 261.

*olmayan bey'dir*⁶⁶ şeklinde açıklanmaktadır. Yani fasit akit aslen sahih olmakla birlikte vasfen sahih değildir.

Akitler şu şekillerde sona ermektedir: Tarafeynin sahih bir akitle üstlendikleri görevi ifa etmeleri, sahih olarak başlayan ancak tam olarak gerçekleştirilmemiş akdin karşılıklı feshi, tek taraflı akitlerde taraflardan birinin akdi feshetmesi, şuf'a gibi hukukun yetki verdiği üçüncü bir kişi ya da kişiler tarafından yeni bir akdin kurulması, akit mahallinin zarar görmesi ya da yok olması, fasit olarak hükmedilen akitlerin yargı tarafından bozulması.⁶⁷

3.2. Bey' Akdi

Bey' akdi dinen ve hukuken kendisinden faydalanılması mümkün olan mütekavim malın mülkiyetinin naklini konu edinen, karşılıklı iradeye dayalı ve bağlayıcı hukuki işlemlerin genel adıdır.⁶⁸ Kısaca malı mal karşılığında değiştirmektir.⁶⁹ Fıkıhta muâmelât başlığı altında işlenen bey' akdi, akitlerin geneli için rol model olmakta ve İslam Borçlar hukukunun temel hükümlerini oluşturmaktadır. Bu sebeple akitlerin temel prensipleri satım akdinin şartları doğrultusunda şekillenmektedir.⁷⁰

Bey' akdinin meşruiyeti Kitab ve Sünnetle sabittir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de "... Allah alım satımı helal kıldı..."⁷¹ ve "... ancak karşılıklı rızanıza dayanan ticaret böyle değildir..."⁷² buyrulmaktadır. Benzer şekilde Hz. Peygamber alım satımın meşru olduğunu, "Satışında, satın alışında, borcunu ödeyişinde cömert ve kolaylaştırıcı davranan kimseye Allah rahmetini bol kulsın"⁷³ şeklinde ifade etmektedir.

Bey' akdinin kuruluş şartları Hanefi mezhebine göre icâb ve kabul; diğer mezheplere göre bu iki şarta ek olarak mebi' ve taraflardır.⁷⁴ Gerekli olan irade beyanı, sözlü olarak ifade edilebileceği gibi istisnai durumlarda teati şeklinde de yapılabilir.⁷⁵ Bu beyan "sattım" veya "satın aldım" şeklinde mazi sigâ ile icâb ve kabûl olmak üzere iki sözlü ifadeden meydana gelmektedir.⁷⁶ Mecelle'de bu hususa "Ukudda itibar mekasıd ve meaniyedir; elfaz ve mebaniye değildir"⁷⁷ maddesinde değinilmiştir. İcâb ve kabul esnasında mazi sigâ

⁶⁶ Mecelle, md. 109.

⁶⁷ Zuhayli, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, 4: 277; Kâsânî, *Bedâi'u's-şanâ'i fi tertibi's-şerâ'i*; 5: 306.

⁶⁸ Ebü'l-Hasen Nürüddin Ali b. Sultân Muhammed el-Kârî, *Fetħu bâbi'l-inâye*, thk. Muhammed Nizâr Temim-Heysem Nizâr Temim (Beyrut: et-Tab'atül-Ülâ, 1418), 2: 297; Halit Çalış, "Borçlar Hukuku", *İslam Hukuku El Kitabı*, ed. Talip Türcan (Ankara: Grafiker Yayınları, 2016), 443; Birsin, *İslam Eşya ve Borçlar Hukuku*, 235.

⁶⁹ Mecelle, md. 105; Serahsî, *Kitâbu'l-Mesbû't*, 12: 95; Kâsânî, *Bedâi'u's-şanâ'i fi tertibi's-şerâ'i*; 5: 133; Kisbet, "İslam Borçlar Hukukunda Kabzın Akitlere Etkisi", 30.

⁷⁰ Yaman - Çalış, *İslam Hukukuna Giriş*, 245; Fatih Turay, *Finansal Açından İslâm Borçlar Hukuku (İslâmî Finans Teorisi)* (İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019), 346.

⁷¹ el-Bakara 2/275.

⁷² en-Nisâ 4/29.

⁷³ Buhâri, "Buyû", 16 (No. 2084).

⁷⁴ Zuhayli, *el-Fıkhü'l-İslâmî ve edilletüh*, 5: 222; Kâsânî, *Bedâi'u's-şanâ'i fi tertibi's-şerâ'i*; 5: 133; Ali Bardakoğlu, "Bey", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1992), 6/14; Turay, *Finansal Açından İslâm Borçlar Hukuku (İslâmî Finans Teorisi)*, 347.

⁷⁵ Merginânî, *el-Hidâye şerhu Bidâyetü'l-mübtedî*, 3: 23.

⁷⁶ Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'lîl-Muhtâr*, 2: 3.

⁷⁷ Mecelle, md. 3.

İslam Hukukunda Şizofrenin Bey' Akdi

kullanımının gerekliliği Arapça lafızlarda geçerli bir durumdur. Çünkü Türkçede şimdiki zaman içeren lafızlar da kesinlik ifade ettiğinden sahih bir satımın gerçekleşmesi için yeterli görülmektedir. Yani akit kurulurken “satıyorum” veya “alıyorum” gibi ifadeler kullanılmasında bir sakınca yoktur.⁷⁸ Teatî yoluyla gerçekleştirilen irade beyanı Hanefilerin bir kısmı tarafından basit işlemlerle sınırlansa da, müteahhirun döneminde bu tarz yapılan akitlerin tamamı kabul edilmiştir ki Hanbeli ve Mâlikîler de bu görüştedir. Şafiiler ise sözlü şekilde icab ve kabul barındırmayan teatî ile yapılan akitleri geçerli görmemektedir.⁷⁹

Tarafeynin akit ehliyetine sahip olması ise bey' akdinin sıhhat şartıdır. Dolayısıyla tam edâ ehliyeti olmayan küçüklerin ve cünûn kapsamındaki şahısların gerçekleştirdiği alım satımlar sahih bir sonuç doğurmaz, geçersizdir.⁸⁰ Bu hususta Kur'an-ı Kerim'de “*Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri deneyin; eğer onların yeterli fikrî olgunluk düzeyine eriştiklerini tespit ederseniz hemen mallarını kendilerine verin...*”⁸¹ buyurulmaktadır. Ayeti kerimede kişinin tasarrufla bulunabilmesi için temyiz gücüne sahip olmasının gerekliliği açıkça belirtilmektedir.

Hanefi ve Mâlikîlere göre bey' akdi kâr-zarar ihtimali barındıran bir akit türü olduğu için tam edâ ehliyetinden mahrum kimseler (gayrı mümeyyiz küçük, mecnûn gibi) herhangi bir satım akdi yapsa bile bu hukuken geçersizdir. Öte yandan eksik edâ ehliyetine sahip kimseler (mümeyyiz çocuk, ma'tuh gibi) veli ya da vasisinin izni dahilinde birtakım alım satım işlemleri yapabilmektedir. Şâfiî ve Hanbeliler akdi yapan şahsın bulûğa erişip erişmediğini kriter almaktadır.⁸²

Bey' akdinin mahalli literatürde mebi' olarak zikredilen maldır. Burada maldan maksat, şer'an kendisine değer biçilmiş olan ve örfen alınıp satılabilen yahut biriktirilen ve şahsın bizzat elinde bulundurduğu şeydir. İslam hukukçuları kendisinden istifade edilebilen varlıkların mal olacağı konusunda ittifak etmiştir.⁸³ İslam hukuku açısından söz konusu malın cehaletten arınmış, mevcut ve müteakvim olması gerekmektedir. Ayrıca satıcının mal ile ilgili tam mülkiyet hakkını elinde bulundurması zorunludur.⁸⁴ Bey' akdi, mebi' olarak isimlendirilen malın müşteriye; semen yani bedelin de satıcıya intikali ile hükme

⁷⁸ Abdürrezzâk Ahmed es-Senhûrî, *Meşâdirü'l-hağ fi'l-fıkhî'l-İslâmî* (Mısır, 1968), 1: 88; Ahmet Özdemir, “Akitlerde İrade Beyanı”, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2008), 126-127.

⁷⁹ Ebû Muhammed Muvaffakuddîn İbn Kudâme, *el-Muğni* (Riyad: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1403), 6: 8; İbn Rüşd, *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid*, 3/3: 226; Kâsânî, *Bedâi'u's-şanâi' fi tertibi's-şerâi'*, 5: 134; Senhûrî, *Meşâdirü'l-hağ fi'l-fıkhî'l-İslâmî*, 1: 124.

⁸⁰ Turay, *Finansal Açından İslâm Borçlar Hukuku (İslâmî Finans Teorisi)*, 347; Birsin, *İslam Eşya ve Borçlar Hukuku*, 236.

⁸¹ en-Nisâ 4/6.

⁸² Bardakoğlu, “Bey”, 6/14.

⁸³ Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta'îlî'l-Muhtâr*, 2:4; Kâsânî, *Bedâi'u's-şanâi' fi tertibi's-şerâi'*, 4: 142; Nihat Dalgın, “İslâm Hukukuna Göre Satım Sözleşmesi Açısından Mal Kavramı”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (1999), 103; Birsin, *İslam Eşya ve Borçlar Hukuku*, 244.

⁸⁴ Kâsânî, *Bedâi'u's-şanâi' fi tertibi's-şerâi'*, 5: 138; Recep Özdirek, *İslâm Hukukunda Akdın Sınırları* (İstanbul: Yedirenk Yayınları, 2010), 123-156; Turay, *Finansal Açından İslâm Borçlar Hukuku (İslâmî Finans Teorisi)*, 347.

bağlanmaktadır.⁸⁵ Bu tür akitlerde temel amaç mülkiyetin el değiştirmesi olup, bağlayıcıdır ve tek taraflı feshedilemez. Yani tam iki taraflı bir akittir.⁸⁶

Gerekli bütün şartların yerine getirilmesiyle sahih olduğuna hükmedilen bey' akitlerinde, kabzdan önce malın telef olması halinde sorumluluğun kime ait olacağı fukaha arasında ihtilaf edilmiş bir husustur.⁸⁷ Başta Hanefi ve Şafiiler olmak üzere çoğunluğa göre akit tamamlanmış ve malların sorumluluğu el değiştirmiş olsa da, kabzdan önce meydana gelen teleften sorumlu olan satıcıdır.⁸⁸ Hanbeli ve Mâlikilere göre ise, ölçülerek yapılan satışlar dışında akdin hükme bağlanmasıyla sorumluluk alıcıya geçer ve kabzin gerçekleşip gerçekleşmemesi sonucu değiştirmez.⁸⁹

3.3. Şizofrenin Bey' Akdi

Tıp literatüründe zihin bölünmesine karşılık gelen ve "neyin gerçek olduğunu söyleyememe" şeklinde ifade edilen şizofreni, her alanda güçlüklerle ve başarısızlığa götüren bir akıl hastalığıdır.⁹⁰ Hastalığın klinik belirti ve bulgularında görüldüğü üzere, şizofrenlerde ileri seviyede bilinçsizlik durumu gözlenmektedir. Nörolojide yeti yitimi olarak bilinen günlük fonksiyonların icra edilememesi hali, bireyin aklını yeter düzeyde kullanmasını engellemektedir. Şizofrenlerin algılama fonksiyonları sağlıklı bireylerin aksine, gerçek dünyayla irtibatsız şekilde çalışmaktadır. Dolayısıyla hezeyan ve halüsinasyonların da baskısıyla diğer insanlardan ayrı bir düşünme sistemleri vardır. Konuşmalarındaki ve fikirlerindeki çelişkiler, yönetici fonksiyonların faaliyetlerini zorlaştırmakla kalmayıp dikkat kapasitesini kaybetmesine yol açmaktadır. Şizofreninin belirtileri, genel çerçevede kişiliğin çözülmesi, muhakeme eksiklikleri, çevreyle iletişimin kesilmesi sonucunda içe dönüklük olmak üzere temelde üç unsurdan oluşmaktadır. Kişilik çözülmesiyle ortaya çıkan ikili duygu durumu şizofrenin fiilde bulunmasını engellemekte, gerçek ile bağıni kopardığı için de dış dünya ile iç dünyasını birbirine karıştırmaktadır.⁹¹

Şizofrene ait bütün bu veriler İslam hukukuna göre değerlendirildiğinde, şizofreni hastalarını akıl ve temyiz yoksunluğu sebebiyle mecnûn kapsamına dahil etmek mümkündür. Nitekim şizofrenin halüsinasyon ve hezeyanların etkisiyle muhakeme kabiliyetini kaybettiği açıkça ifade edilmektedir. Bu da İslam hukukunda kişinin temyiz gücünü ortadan kaldıran etkenlerden biridir.⁹² Muhakemenin yitirilmesi, doğru ile yanlışın ayırt edilmesine ve objektif kararlar almaya engel teşkil etmektedir. Temyiz kudreti ise kişinin doğru ile yanlış ayırt edebilme gücüdür. Ayrıca kendi iç dünyasına yönelimi, günlük ihtiyaçlarını bile karşılayamaz noktaya gelmesi, algısını toplamada yaşadığı güçlükler, konuşma ve eylemlerindeki anlamsızlıklar ve kişiliğin çözülmesi gibi

⁸⁵ Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta lili'l-Muhtâr*, 2: 4.

⁸⁶ Çalış, "Borçlar Hukuku", 443-444.

⁸⁷ Abdullah Demirci, "Satım Akdinde Akit Konusunun Telefinden Doğan Sorumluluk", *Temel İslâm Bilimleri Araştırmaları*, (2018), 339-340.

⁸⁸ Mecelle, md. 293-294; Kâsânî, *Bedâ i u's-šanâ i 'fi tertibi's-şerâ i*; 5: 238; Ali Haydar Efendi, *Dürerü'l-hükkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm* (Beyrut: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1463), 1: 275; Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-Nevevî, *Minhâcü't-ţâlibin* (Cidde: Dâru'l-Minhac, 2005), 224.

⁸⁹ Ebû'l-Kâsım Muhammed İbn Cüzey, *el-Kavâninü'l-fikhiyye fi telhişi mezhebi'l-Mâlikiyye*, thk. Muhammed b. Seyyidi Muhammed Mevlay (Kuveyt, ts.), 393; İbn Kudâme, *el-Muğni*, 6: 185.

⁹⁰ Işık Sayıl (ed.), *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*, 177.

⁹¹ Öztürk - Uluşahin, *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*, 189.

⁹² Meryem Acat, *İslam Hukukunda Akıl Hastalıklarının Muâmelâta Etkileri* (Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 100.

İslam Hukukunda Şizofrenin Bey' Akdi

pek çok belirti şizofren bireyin aklını olması gerektiği gibi kullanamadığını göstermektedir.

Öte yandan kişinin henüz tam anlamıyla hezeyan ve halüsinasyonların etkisi altında kalmasa da önemli ölçüde yeti yitimi yaşadığı evrelerde ateh olarak değerlendirilmesi mümkündür. Çünkü akli zaman içerisinde gidip gelen, bazen akıl-baliğ bazen şizofren gibi davranan kimsenin doğrudan mecnûn kabul edilmesi İslam hukukuna aykırıdır. Bu durumdaki kimsenin akıl-baliğ olduğu süreç içerisinde tam ehliyetli, diğer zamanlarda ma'tûh olarak değerlendirilmesi gerekir. Ancak hastalığın büyük çoğunlukla olumsuz bir gidişat izlediği ve iyileşme gözlenmediği gibi, bir de belirtiler artarak devam ettiği için ma'tûh olma durumu başlangıç evresiyle sınırlı kalmaktadır. Dolayısıyla buradaki değerlendirmemiz şizofrenin mecnûn olmasının İslam hukukunda hangi sonuçlar doğuracağıyla ilgili olacaktır.

İslam hukukunda mecnûnun edâ ehliyeti yoktur, bu da kanuni temsilcisi olmadan herhangi bir hukuki işlem yapamaması sonucunu doğurmaktadır. Çünkü İslam hukukunda mecnûnun yapmış olduğu akde itibar edilmez. Dolayısıyla yapacağı işlemin kâr mı zarar mı sağlayacağını anlaması güç olan şizofrenin de hukuk karşısında hiçbir yetkinliği yoktur. Onun yapacağı hukuki işlemler konusunda kanuni temsilci devreye girmektedir. Bu durumda şizofren kendi kararıyla vasiyet bırakamaz, kendisine kalan miras üzerinde tasarrufta bulunamaz, şufa hakkını kullanamaz, akitte taraf olamaz ve akit şirketi de kuramaz. Bütün bu işlemler kanuni temsilcinin elinde gerçekleşmediği sürece hükmen batıldır, herhangi bir geçerliliği yoktur.⁹³

Medeni hukukta şizofren kişilerin davaları söz konusu olduğunda, adli psikiyatrinin devreye girdiği bilinmektedir. Adli psikiyatri uzmanları akıl hastalarının, zekâ geriliği yaşayanların, küçüklerin, sağır ve dilsizlerin, yaşlıların ve bağımlıların hukuk karşısındaki ehliyetlerinin tayin ve tespitinden sorumludur. Adli psikiyatride, TMK'nin 13. maddesine⁹⁴ dayanarak şizofreni hastaları ayırt etme gücü bulunmayan ve fiil ehliyetinden yoksun kimseler olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla TMK'nin 405. maddesi⁹⁵ kapsamında şizofreni hastalarının vesayet altına alınmaları gerekmektedir. Emsal niteliğindeki Yargıtay kararları incelendiğinde, şizofreni tanısı almış kimseler hakkında verilen hükümlerin, temyiz şartlarını taşımadığı gerekçesiyle bozulmasına karar verildiği görülmektedir.⁹⁶

Şizofrenin bey' akdindeki durumunu izah etmek gerekirse, böyle bir kimsenin mecnûn vasfıyla muteber bir akit yapabilmesi İslam hukuku açısından mümkün değildir. Çünkü bir akdin inikad şartlarının en önemli unsurunu icab ve kabul oluşturmaktadır. Bu irade beyanlarının sonuç doğurabilmesi ise akit ehliyetine sahip iki tarafın bulunması şartına bağlıdır. Alıcı ya da satıcı olup olmaması fark etmeksizin taraflardan birinin mecnûn

⁹³ Acat, *İslam Hukukunda Akıl Hastalıklarının Muâmelâta Etkileri*, 100.

⁹⁴ "Yaşının küçüklüğü yüzünden veya akıl hastalığı, akıl zayıflığı, sarhoşluk ya da bunlara benzer sebeplerden biriyle akla uygun biçimde davranma yeteneğinden yoksun olmayan herkes, bu Kanuna göre ayırt etme gücüne sahiptir." (Türk Medeni Kanunu md. 13)

⁹⁵ "Akıl hastalığı veya akıl zayıflığı sebebiyle işlerini göremeyen veya korunması ve bakımı için kendisine sürekli yardım gereken ya da başkalarının güvenliğini tehlikeye sokan her ergin kısıtlanır." (Türk Medeni Kanunu md. 405)

⁹⁶ ... (Yargıtay, 21 Ekim 2021); (Yargıtay, 16 Eylül 2019) vb.

olması akdi batıl kılar. Dolayısıyla şizofrenin kendi adına yaptığı bey' akdi temelden geçersizdir ve ancak kanuni temsilcinin elinde yapılması halinde hukuken muteber sayılır.

İslam hukukunda muamelat ile ilgili konularda yapılan işlemlerin sahih olarak başlatılması kadar, sahih olarak sonuca bağlanması da önemlidir. Sıhhat ve inikad şartları eksiksiz yerine getirilse de muayyen bir sürece bağlı işlemlerde, taraflardan birinde ortaya çıkan akıl hastalığının yapılan işlemlere etki edip etmeyeceği değerlendirilmelidir. Örneğin, kurulmuş bir akit şirketinde ortaklardan birinin şizofren olup ehliyetini kaybetmesi halinde şirket sona ererken; ibâhâ ve mülk şirketleri devam eder ve kişi tasarruf noktasında kanuni temsilciye bağlanır. İcab ve kabul ile münakid olan bey', sarf ve hibe gibi süresiz akitlerde ise sonradan oluşan akıl hastalığının yapılmış işleme bir etkisi yoktur. Çünkü akit ehliyet sahibi taraflar ile kurulmuş ve sahih olarak sonuçlanmıştı. Akdin hükme bağlanmasından sonra tarafların ehliyetini kaybetmesi, öncesinde yapılan akdi etkilemez. Ancak istisnai bir şekilde icab ile başlamış bey' akdinde henüz kabul gerçekleşmeden mücbir edâ ehliyetini yitirirse söz konusu icab iptal olur.⁹⁷ Ancak akıl sağlığı yerinde olan bir kimsenin ani şekilde şizofren olması mümkün görülmediğinden, bu istisna şizofren için değerlendirilmeye alınacak bir husus değildir.

İslam hukukunda bey' akdinin teâti yoluyla gerçekleştirildiği durumlar da vardır. Örneğin bir kimsenin markette dolaptan bir kutu sütü aldıktan sonra kasaya giderek herhangi bir lafız kullanmadan sütün ederinde parayı tezgaha bırakması, kasiyerin de sükut ederek bu ücreti onaylaması şeklinde gerçekleşen ve muteber kabul edilen bu alım satım bir muâtât çeşididir. Muâtât olarak yapılan hukuki fiillerde, bireyin dış görüntüsüne bakıldığında şizofreni gibi bir akıl hastalığının olup olmadığının anlaşılması mümkün değildir. Çağımızda dünya çapında en çok tercih edilen alım-satım yöntemi olan internet alışverişi de birçok yönden teâtiye benzemektedir. Çünkü bir siteye girerek orada ihtiyaç duyduğu veya hoşuna giden bir ürünü sipariş verecek olan kişi, bu eyleminden önce satıcıyla herhangi bir iletişime geçmez. Sözlü veya yazılı bir iletişimin olmadığı bu tür internet alışverişlerinde icab ve kabul yalnızca fiilî olarak gerçekleşir. Burada teâtiden farklı olarak satıcı ve alıcı birbirini görmemektedir. Bu türden alışverişlerde satıcı ürünü siteye yükleyerek icabta bulunmakta; alıcı ise beğendiği takdirde siparişi onaylayarak kabul etmektedir. Kişilerin karşılıklı görüşme veya konuşma olmadan tamamladıkları bu işlemlerde, taraflardan birinin ya da ikisinin birden akıl hastası olması halinde, bunun anlaşılması mümkün değildir.⁹⁸

İslam hukukunda genel kabule göre şizofrenin gerçekleştirdiği hukuki tasarrufların geçersiz olduğunu daha önce ifade etmiştik. Buna mukabil akıl hastalığının alenen idrakinin zorlaştığı hallerde, akıl-baliğ müşteri ve satıcının menfaati kapsamında istihsan açısından değerlendirilebileceği kanaatindeyiz. Hz. Peygamber'in ticaret hukukunda selem ve istisna' akitlerini kabul etmesi istihsanın bir neticesidir.⁹⁹ Dolayısıyla zaruret halinde birtakım menfaatlerin muhafazası, kamu yararının gözetilmesi ve adaletin yerine getirilmesi gayesiyle, Kitap ve Sünnete tâbi şekilde kabul edilen ilkeler mevcuttur. Bu izahlardan yola çıkarak şizofren bireyin günlük basit hukuki işlemlerinin istihsanen caiz kabul edilmesi mümkündür. Aksi halde bu işlemlerin butlanına hükmedilmesi, akıl-baliğ olan tarafın zarara uğramasına sebep olur ki bu da maslahata aykırıdır. Öte yandan

⁹⁷ Birsin, *İslam Eşya ve Borçlar Hukuku*, 166.

⁹⁸ Acat, *İslam Hukukunda Akıl Hastalıklarının Muâmelâta Etkileri*, 112-113.

⁹⁹ Ali Bardakoğlu, "Tabii Hukuk Düşüncesi Açısından İslam Hukukçularının İstihsan ve İstislah Görüşü", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1986), 128.

İslam Hukukunda Şizofrenin Bey' Akdi

şizofren bireyin her durumda yanında kanuni temsilcinin bulunması mümkün değildir. Basit işlemlerinin geçersiz kabul edilmesi bireyin günlük asli ihtiyaçlarını gidermesine de engel teşkil eder. Sonuç olarak mal varlığında aşırı bir artış veya eksikliğe sebebiyet vermeyen alışverişlerin istihsanen muteber kabul edilmesi doğru olacaktır.¹⁰⁰

Tıp alanında "hastalık yoktur hasta vardır" prensibi gereği, her hastalığın her bireyde aynı etkileri doğurmayacağı kabul edilmektedir. Hastalıkların tanımları, belirtileri ve tedavileri noktasında belirli genellemeler yapılsa da her hastanın bireysel olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Özellikle şizofreni gibi akıl hastalıklarının hukuki yaptırımları etkisi düşünüldüğünde, modern hukukta bu tür mahkemelerde psikiyatrinin tespitleri dikkate alınmaktadır. Adli psikiyatri olarak adlandırılan bilim dalı, mahkeme tarafından gönderilen bireylerin ceza düşürücü ya da hükme bağlayıcılığı engelleyen bir akıl hastalığının var olup olmadığını tespit görevini üstlenmektedir. Dolayısıyla şizofreni tanısı konmuş bireylerin İslam hukuku açısından değerlendirilmesi de belli bir kalıp dahilinde olmamalı, adli psikiyatrinin verileri ışığında yapılmalıdır.

Sonuç

İslam hukukunda akit teorisi muâmelâtın temelini oluşturur. Genel ilkeleri Kur'an-ı Kerim tarafından belirlenen akitin tanımında mezhepler arasında farklılık bulunsa da hepsinden çıkarılan ortak yargıya göre, tarafların oluşturduğu ve hukuki değere sahip olan her türlü davranış şeklinde açıklanabilir. Akitlerde model niteliği taşıyan bey' akdi ise, kısaca malı mal ile değiştirmek olarak ifade edilir. Meşruluğu Kitab ve Sünnetle sabit olan bey' akitinin inikad şartları icab ve kabuldür. Hukuken muteber bir işlemin yapılabilmesi için tarafeynin akit ehliyetine sahip olması gerekir. Kişide akit ehliyetini ortadan kaldıran cünûn ve ateh gibi birtakım ehliyet arızaları bulunmaktadır. Bu gibi durumlar bey' akdini bâtil ya da mevkûf olarak sonuçlandırabilir.

Dünyada en çok görülen akıl hastalığı şizofrenidir. Zihin bölünmesi olarak da tarif edilen bu hastalık bireyin gerçeklikle olan bağının kopmasına sebep olur. Hastalığın belirti ve bulgularının açıklandığı bölümde de belirttiğimiz üzere kişilik çözülmesi, muhakeme problemleri vb. pek çok belirti, akıl ve temyiz kudretini yitirmiş şizofrenin mecnûn olarak değerlendirilmesini gerektirir. İslam hukukunda mecnûnun işlemlerine itibar edilmez. Dolayısıyla bizzat kendisinin yaptığı, genelde hukuki işlemleri özelde bey' akdi geçersizdir ve bu konuda kanuni temsilciye bağlıdır. Şizofren bey' akitinin gerektirdiği akit ehliyetine sahip olma şartını taşımadığı için kanuni temsilci onun adına gerektiğinde tasarruf ve işlemlerde bulunur.

Bir diğer husus şizofrenin teâti yoluyla ya da internet aracılığıyla yapmış olduğu alım satım işlemleridir. Her iki durumda da taraflardan birinin ya da ikisinin de akıl hastası olup olmadığının anlaşılması aklen mümkün değildir. Ayrıca bu tür işlemlerin hukuki bir yaptırımla engellenebilmesi de zordur. Bütün bu kusurlar neticesinde şizofrenin gerçekleştirdiği bey' akitinin batıl olduğunu söylemek, ortaya bir zararın çıkmasına sebebiyet verir ki bu da maslahata ters düşmektedir. Öte yandan şizofrenin günlük ihtiyaçlarını giderebilmesi noktasında kanuni temsilcinin her daim yanında bulunması söz konusu değilken, asli ihtiyaçları için basit alım satımları yapamaması büyük bir sorundur. Dolayısıyla kişinin maslahatı ve karşı tarafın zarara uğramasını engellemek amacıyla basit hukuki fiiller istihsan gereği sahih kabul edilmelidir.

¹⁰⁰ Acat, *İslam Hukukunda Akıl Hastalıklarının Muâmelâta Etkileri*, 113.

Her hastalığın, her hastada ve durumda aynı oranda etki göstermeyeceği unutulmamalıdır. Kuralların tatbiki için genel yargılara ulaşılsa da şizofreni gibi kişiden kişiye değişen hastalıklar konusunda, her bireyin tıbbi tanılar ışığında ayrı ayrı değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda yetkili kişilerin tetkik ve raporlarına başvurulması, elde edilen değerlendirmelere göre bir hükme varılması doğru olacaktır. Aksi takdirde hak edene hak ettiği şekilde muamele etmemek, adaletin tesisini imkansız kılacaktır. İslam'ın temel taşlarından biri olan adalet ilkesinin yerine getirilmemesi de zulmü doğuracaktır. Zulümden kaçınmak ve İslam'ın gerektirdiği ölçüde hükmetmek de bu kriterlere olabildiğince riayet etmekle mümkündür.

Çalışmamızda, edâ ehliyeti bağlamında şizofrenin yapacağı bey' akdinin neticeleri üzerinde genel bir değerlendirme yapılmıştır. Ancak şizofrenin muâmelât alanında gerçekleştireceği farklı işlemlerin sonuçlarına, ibadetle mükellefiyetine ve cezaî ehliyetine değinilmemiştir. Şizofreni, OKB (Obsesif Kompulsif Bozukluklar), Alzheimer, Epilepsi ve Parkinson gibi akıl hastalıkları olan bireylerin ve tasarruflarının İslam hukuku cihetinde incelenmesi alana katkı sağlayacaktır.

Kaynakça

- Abdillah, Zeyneb Osman Zifullah. *Eserü'l-marazi'n-nefsiyyi fi tahfifi ev iskâti'l-ukûbeti fi'l-fıkhî'l-cinâ'i'l-İslâmiyyi*. Sudan: Cezire Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, Yüksek Lisans Tezi, 2016.
- Acat, Meryem. *İslam Hukukunda Akıl Hastalıklarının Muâmelâta Etkileri*. Karabük: Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020.
- Aktaş, Muhammed. *İslam Aile Hukukunda Ehliyet Arzalarının Talak Üzerine Etkileri*. Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Ali Haydar Efendi. *Dürrü'l-hükkâm şerhu Mecelleti'l-ahkâm*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru Âlemi'l-Kütüb, 1463.
- Alptekin, Salih. *Şizofreni Hastalarının Kişilik Özellikleri ve İşlevsel İyileşme Düzeylerinin İncelenmesi*. Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Amerikan Psikiyatri Birliği. *DSM-5 Tanı Ölçütleri Başvuru El Kitabı*. çev. Ertuğrul Köroğlu. Ankara: HYB Yayıncılık, 2014.
- Apaydın, H. Yunus. "Hacir". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 14/513-517. İstanbul: TDV Yayınları, 1996.
- Atar, Fahrettin. *Fıkıh Usûlü*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2014.
- Atkinson, Richard - Hilgard, Ernest. *Psikolojiye Giriş*. çev. Öznur Öncül - Deniz Ferhatoğlu. Ankara: Arkadaş Yayınevi, 2014.
- Aydın, Mehmet Âkif. "Avârız". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 4/108. İstanbul: TDV Yayınları, 1991.
- Bardakoğlu, Ali. "Bey". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 6/13-19. İstanbul: TDV Yayınları, 1992.
- Bardakoğlu, Ali. "Ehliyet". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 10/533-539. İstanbul: TDV Yayınları, 1994.
- Bardakoğlu, Ali. "Tabii Hukuk Düşüncesi Açısından İslam Hukukçularının İstihsan ve İstislah Görüşü". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1986), 111-138.
- Bilgili, İsmail. "Ehliyet Arzalarından İkraş Şartları ve Kısımları". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 1/1 (2010), 237-270.
- Birsin, Mehmet. *İslam Eşya ve Borçlar Hukuku*. İstanbul: Çıra Akademi, 2019.
- Buhâri, Abdulaziz b. Ahmed. *Keşfü'l-esrâr fi şerhi Uşûli'l-Pezdevi*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1308.
- Buhâri, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail el-. *el-Câmi'u's-şâhih*. Beyrut: Darü't-Tasil, 2012.
- Candan, İbrahim Erdem. *Kronik Şizofreni Hastalarında Bilişsel İçgörü, Yeti Yitimi ve Öznel İyileşmenin Değerlendirmesi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2019.
- Cürcânî, Ebû'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Ali es-Seyyid eş-Şerîf el-. *Mücemû't-ta'rîfât*. thk. Muhammed Sıddık el-Minşevî. Kahire: Dâru'l-Fazîle, ty.
- Çalış, Halit. "Borçlar Hukuku". *İslam Hukuku El Kitabı*. ed. Talip Türcan. 421-458. Ankara: Grafiker Yayınları, 2016.
- Çeker, Orhan. *İslam Hukukunda Akidler*. Konya: Tekin Kitabevi, 2014.
- Çelikbaş, Zekiye - Ergün, Serhat. "Şizofrenide Nörobilişsel Bozukluklar ve İşlevsellikle İlişkisi". *Journal of Contemporary Medicine* 8/2 (2018), 183-187.
- Dalgın, Nihat. "İslâm Hukukuna Göre Satım Sözleşmesi Açısından Mal Kavramı". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 11 (1999), 97-127.
- Debûsî, Ebû Zeyd Abdullâh ed-. *Ta'kvîmü'l-edille fi'l-uşûl*. thk. Halil Muhyiddin el-Meys. Lübnan: Dâru'l-Kitâbu'l-İlmiyye, 1421.
- Demirci, Abdullah. "Satım Akidinde Akit Konusunun Telefinden Doğan Sorumluluk". *Temel İslâm Bilimleri Araştırmaları*, 333-350.
- Dönmez, İbrahim Kâfi. "Cünûn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 8/125-129. İstanbul: TDV Yayınları, 1993.
- Ebû Mahda, Sâlim Abdullah. "Talâku'l-meriz'in-nefsiyyi fi'l-fıkhî'l-İslâmiyyi". *Mecelletü'l-buhûsi ve'd-dirâsâtu şer'iyyeti mısır* 69 (2017), 51-80.
- Ebû Zehrâ, Muhammed. *El-Ahvâlü's-şahsiyye*. Kahire: Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1369.
- Ebû Zehrâ, Muhammed. *Usûlü'l-fıkh*. Dâru'l-Fikri'l-Arabî, 1377.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid el-. *el-Müstaşfâ min ilmi'l-uşûl*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- Geçtan, Engin. *Psikodinamik Psikiyatri ve Normaldışı Davranışlar*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1997.
- Güz, Hatice. "Şizofreni ve Cinsiyet: Başlangıç Yaşı ve Sosyodemografik Özellikler". *Klinik Psikiyatri* 3 (2000), 27-33.
- Hıra, Ayhan. "Hanefilerin Fasit Akit Anlayışı ve Fasit Satım Akidinin Feshedilmesine Engel Olan Durumlar". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 29 (2017), 115-135.
- Hudari, Muhammed b. Afifi el-Bâcûri el-. *Uşûlü'l-fıkh*. Mektebetü't-Ticâreti'l-Kübrâ, 1389.

- İbn Cüzey, Ebü'l-Kâsım Muhammed. *el-Kavâninü'l-fıkhiyye fi telhîşi mezhebi'l-Mâlikiyye*. thk. Muhammed b. Seyyidi Muhammed Mevlay. Kuveyt, ts.
- İbn Kudâme, Ebü Muhammed Muvaffakuddîn. *el-Muğni*. 13 Cilt. Riyad: Dâru'l-Kitâbi'l-Arabî, 1403.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddin. *Lisânü'l-'Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, ty.
- İbn Melek. *Şerhu Menâri'l-envâr*. Beyrut: Tasvîr-i Dâru'l-Kütüb, 1308.
- İbn Rüşd, Muhammed b. Ahmed b. *Bidâyetü'l-müctehid ve nihâyetü'l-mukteşid*. 4 Cilt. Kahire: Mektebetü İbn Teymiyye, 1415.
- Kahraman, Abdullah. *Fıkıh Usûlü*. İstanbul: Rağbet Yayınları, 2012.
- Kahveci, Nuri. *Mukayeseli İslam Borçlar Hukuku*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2019.
- Karaman, Hayreddin. "Akid". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 2/251-256. İstanbul: TDV Yayınları, 1989.
- Kârî, Ebü'l-Hasen Nûrüddin Ali b. Sultân Muhammed el-. *Fethu bâbi'l-inâye*. thk. Muhammed Nizâr Temîm-Heysen Nizâr Temîm. 3 Cilt. Beyrut: et-Tab'atül-Ûlâ, 1418.
- Karşlı, Ümit. *Mezheplere Göre Ceza Ehliyeti ve Günümüz Hukukuyla Mukayesesi*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Kâsânî, Alâüddin Ebü Bekr el-. *Bedâ'iu's-şanâi' fi tertibi's-şerâi'*: thk. Ali Muhammed Muavvaz-Âdil Ahmed Abdülmevcûd. 10 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1434.
- Kisbet, Mustafa. "İslam Borçlar Hukukunda Kabzın Akitlere Etkisi". *İHYA Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi* 1/2 (2015), 1-21.
- Kocal, Yusuf vd. "Şizofreni: Etiyoloji, Klinik Özellikler ve Tedavi". *Arşiv Kaynak Tarama Dergisi* 26/2 (2017), 251-267.
- Koçak, Muhsin. "Ehliyet Tesiri Açısından Sarhoşluk". *On Dokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 5 (1991), 91-119.
- Köksal, Asım Cüneyd. "Hanefî Fıkıhı Düşüncesinde Vucub-Eda Ayrımı ve Bu Ayrımla İlişkili İki Mesele". *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2011), 105-122.
- Kuyu, Cemil. *Akıl Hastalıkları ve Cezai Ehliyet*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1996.
- Mecelle, Mecelle. (1293).
- Merginânî, Burhâneddin. *el-Hidâye şerhu Bidâyetü'l-mübedi*. ed. Naim Eşraf. 8 Cilt. Pakistan: İdâretü'l-Kur'ân ve'l-Ulûmi'l-İslâmiyye, 1416.
- Mevsilî, Abdullah b. Mahmûd el-. *el-İhtiyâr li-ta'îli'l-Muhtâr*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1356.
- Muhayzi', Hulud bnt. Abdurrahman el-. *Ahkâmü'l-meridi'n-nefsiyyi fi'l-fıkhi'l-İslamiyyi*. Riyad: İmam Muhammed b. Suud İslam Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi, 2010.
- Nevevî, Ebü Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref b. Mürî en-. *Minhâcü't-tâlibîn*. Cidde: Dâru'l-Minhac, 2005.
- Onur, Mehmet. *İslam Hukukunda Ehliyet Arzaları ve Sefeh*. İstanbul: Kitâbi Yayınları, 2019.
- Özdemir, Ahmet. "Akitlerde İrade Beyanı". *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 8/2 (2008), 123-137.
- Özdirek, Recep. *İslâm Hukukunda Akdın Sınırları*. İstanbul: Yedirenk Yayınları, 2010.
- Öztürk, M. Orhan - Uluşahin, Aylin. *Ruh Sağlığı ve Bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri, 2015.
- Plotnik, Rod. *Psikolojiye Giriş*. çev. Tamer Geniş. İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2009.
- Sayıl, Işık (ed.). *Ruh Sağlığı ve Hastalıkları*. Ankara: ANTIP AŞ. Yayınları, 2000.
- Senhûrî, Abdürrezzâk Ahmed es-. *Meşâdirü'l-hak fi'l-fıkhi'l-İslâmî*. Mısır, 1968.
- Serahsî, Ebü Bekr Şemsü'l-eimme es-. *Kitâbu'l-Mebsût*. 30 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 1409.
- Serahsî, Ebü Bekr Şemsü'l-eimme es-. *Uşûlü's-Serahsî*. thk. Ebu'l-Vefâ El-Afgânî. 2 Cilt. Beyrut, 1372.
- Summakoglu, Demet - Ertuğrul, Barış. "Şizofreni ve Tedavisi". *Lectio Scientific Journal of Health and Natural Sciences* 2/1 (2018), 43-61.
- Şâfiî, Muhammed b. İdris eş-. *El-Ûm*. thk. Muhammed Zehra en-Neccâr. 8 Cilt. Mısır: Mektebetü'l-Külliyâti'l-Ezherî, 1381.
- Tosun, Nihat. *Fıkıh Ticaret Hukuku*. İstanbul: Safa Yayın Dağıtım, 2019.
- Turay, Fatih. *Finansal Açardan İslâm Borçlar Hukuku (İslâmî Finans Teorisi)*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2019.
- Ulutürk, Güner Hande. *Türk Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Kusur Yeteneğine Etkisi*. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2009.
- Uzunpostalcı, Mustafa. "İslam Hukukunda Ehliyeti Daraltan veya Ortadan Kaldıran Sebepler". *İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi* 9 (2007), 67-100.
- Üçok, Alp. "Şizofreni ve Benzeri Psikozlar". *Psikiyatri*. ed. Işın Kulaksızoğlu vd. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basım ve Yayınevi, 2009.
- Ûnver, Yener. *Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Ceza Sorumluluğuna Etkisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1989.

İslam Hukukunda Şizofrenin Bey' Akdi

- Yaman, Ahmet - Çalış, Halit. *İslam Hukukuna Giriş*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2017.
- Yaran, Rahmi. *İslam Hukukuna Göre Hukuki İşlemler ve Hükümleri*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2011.
- Yavuz, Ruhi. "Şizofreni". *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi* 62 (2008), 49-58.
- Yılmaz, Tuba. *İslam Hukukunda Ehliyeti Daraltan veya Ortadan Kaldıran Sebepler*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Zerkâ, Mustafâ b. Ahmed b. Muhammed ez-. *Çağdaş Yaklaşımla İslam Hukuku*. çev. Servet Armağan. İstanbul, 1993.
- Zerkâ, Mustafâ b. Ahmed b. Muhammed ez-. *el-Medhalü'l-fıkhıyyü'l-âm*. Dımaşk: Dâru'l-Kalem, 2004.
- Zuhaylî, Vehbe ez-. *el-Fıkhü'l-İslâmi ve edilletüh*. Dımaşk: Dâru'l-Fıkr, 1409.
- el-Mevsûatü'l-fıkhıyye*. 45 Cilt. Kuveyt: Vizâretü'l- Evkâf, 1404.